

що визнання російських дипломів у Європі може привести до значної трудової еміграції російських кваліфікованих кадрів та вчених за кордон [5]

Список використаних джерел

1. Болонская декларация 19 июня 1999 г. "Европейская территория Высшего образования". Совместная декларация европейских министров образования. – Болонья, 19 июня 1999 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusmagistr.ru/page_0002/page_0026/page_0042/
2. О группе по осуществлению Болонских принципов в России. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 25.10.2004., №100. – М., 2004. Официальный сайт Министерства обра-

зования и науки Российской Федерации. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edu.ru/db-mon/mo/Data/d_04/m100.html

3. О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации (в части установления уровней высшего профессионального образования) от 24 октября 2007 г. №232-ФЗ. Принят Государственной Думой 11 октября 2007 г. Одобрен Советом Федерации 17 октября 2007 года: федеральный закон РФ // Вестник образования России. – 2007. – №22. – С. 3 – 13.

4. Ці висновки отримані на підставі аналізу періодичних видань "Высшее образование в России", "Высшее образование сегодня", "Alma mater (Вестник высшей школы)", "Вестник образования в России", а також офіційних сайтів провідних ВНЗ Росії.

5. Агранович М. Магистральный момент / М. Агранович // Российская газета. – 2007.12.06. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/printable/2007/12/06/magistry.html>

Надійшла до редколегії 29.01.13

Е. Хан, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПЕРЕХОД РОССИЙСКИХ ВУЗОВ НА ДВУХСТУПЕНЧАТУЮ СИСТЕМУ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (БАКАЛАВР-МАГИСТР) В РАМКАХ УЧАСТИЯ В БОЛОНСКОМ ПРОЦЕССЕ

В статье рассмотрены основные этапы перехода российских вузов на многоступенчатую систему в высшем образовании. Охарактеризованы законодательную и нормативно-правовую базу перехода российских ВУЗов на многоуровневую систему высшего образования.
Ключевые слова: Россия, Болонский процесс, высшее образование.

E. Khan, post-graduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

TRANSITION TO THE TWO-TIER SYSTEM OF HIGHER EDUCATION (BACHELOR, MASTER) IN THE FRAMEWORK OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE BOLOGNA PROCESS

The paper considers the stages of the transition of Russian higher education in a multi-system in higher education. The characteristic of the legal framework of the process and an example of leading Russian universities presented statistics of question in teachers and students about the effectiveness of two-tiersystem.

Key words: Russia, Bologna's process, higher education.

УДК 94(4):341.7"15/17"

В. Циватий, канд. іст. наук, доц.
Дипломатична академія при МЗС України, Київ

ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (XVI-XVIII СТ.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізується зовнішня політика і дипломатія європейських держав доби раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.). Особливу увагу приділено інституціональному розвитку дипломатичних служб і моделям дипломатії провідних держав Європи. Визначено напрями розвитку теорії та практики дипломатії XVI-XVIII ст.

Ключові слова: Європа, новий час, зовнішня політика, дипломатія.

Наприкінці Середньовіччя та в добу раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.), поряд з виникненням і еволюцією європейської системи держав, відбувається об'єктивно обумовлений процес інституціонального оформлення зовнішньої політики та дипломатичних служб держав Європи. Для вивчення цих історичних процесів, явищ і подій автор пропонує до раніше існуючих досліджень підійти з нових методологічних засад, а саме – використати теорію інституцій та інституціональних змін у політичних, правових, суспільних системах і дипломатичних системах. Такий методологічний підхід дає можливість показати, як інституції розвиваються у відповідь на конкретні виклики, стимули, стратегії та варіанти вибору і, відповідно, як вони впливають на функціонування систем міжнародних відносин упродовж тривалого історичного періоду.

Поняття "інституціоналізація" активно використовують політологи, правознавці, філософи, соціологи, економісти для виявлення суперечливих проблем суспільного розвитку з найдавніших часів до сьогодення. Історики, враховуючи його специфіку та концептуально-теоретичну складність, не поспішають залучати до методологічного арсеналу історичного пізнання. Історичний аспект дослідження інституціоналізації зовнішньої

політики і дипломатії передбачає виявлення способів досягнення тих чи інших суспільних результатів, відтворення процесу самої трансформації, а не зосереджує увагу дослідника лише на простій фактологічній констатації. Така постановка проблеми має показати, яким чином відбувалося виникнення, формування інституціональних основ і розвиток дипломатичних та консульських служб європейських держав.

Виходячи з постановки проблеми – маємо вивчати не лише схему хронологічних подій зовнішньополітичної діяльності держав і їх дипломатичного інструментарію, спираючись на джерельну базу, а показати перетворення зовнішньої політики і дипломатії як політичного явища на організовану системоустановчу інституцію, проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави, виявити критерії ефективності зовнішньої політики з погляду формування європейської системи держав чи визначення пріоритетів зовнішньої політики держав Європи.

З кінця XV століття Європа вступає в новий період міжнародних відносин. Політична ситуація в Західній Європі наприкінці XV століття, після подій Столітньої війни (1337-1453 рр.), суттєво змінилася завдяки тому, що значно зміцнилися монархії, й у більшості держав, зокрема – Франції, Іспанії та Англії, завершувався про-

цес внутрішньої консолідації. Саме в цих державах було закладено основи сучасних національних держав, у той час як розробленість Німеччини й Італії залишалась непереборною. Ці тенденції знайшли свої чітке відображення в подіях Італійських воєн (1494-1559 рр.).

Поряд із змінами в політичній, соціально-економічній, культурній сферах, формуються підвалини основ державної дипломатичної служби й відбувається інституціоналізація зовнішньої політики європейських держав. Дипломатична практика і дипломатичні служби європейських держав інституціоналізувалися у відповідь на зміцнення державної влади. У минулому монархи задовольнялися тим, що відкликали своїх послів, тільки-но їхня місія закінчувалась. У XV столітті Венеція була єдиною державою, що підтримувала мережу постійних посольств за кордоном; згодом її приклад наслідували – папа, заснувавши папські нунціатури, і решта італійських міст. Суверенні володарі десь із 1500 року потроху стали усвідомлювати, що однією із ознак їх статусу й незалежності є можливість призначення постійних закордонних посольств. До того ж вони стали цінувати наплив до їх держав, і перш за все до королівських дворів – політичної інтелігенції [2; 7; 8].

Першим серед них був Фердинанд Арагонський, що мав своє посольство при дворі св. Якова з 1487 року; спершу його очолював доктор Родріго Гондесальві де Пуєбло, а згодом – Катерина Арагонська, принцеса Велська і донька короля. Французькому королю Францискові I звичайно приписують заснування першої організованої королівської дипломатичної служби, з 1526 року він мав послів навіть у османській Порті. Невдовзі *corps diplomatique*, дипломатичний корпус, з'явився при кожному великому дворі та в кожній столиці. Ця нова дипломатична практика виникла, обособлювалася та оформлювалася на тлі світового багатовікового дипломатичного досвіду, що стало передаватися від формації до формації, від держави до держави. Саме дипломатія раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) цілком відповідає об'єктивним потребам історичного процесу, а Італія по праву вважається країною-фундатором постійної дипломатії.

Постійна дипломатична служба набувала швидкого поширення та вжитку в практиці міждержавних відносин. Так, із 1510-х років – у Папській державі, із 1520-х – в Англії, в Імперії – за доби Карла V. До середини XVI століття це вже стало європейською традицією.

У нових політичних умовах формуються і нові погляди на зовнішню політику і дипломатію. Раніше інших найбільш послідовно ці нові погляди на державу і її зовнішню політику та дипломатію виклав у своїх працях Нікколо Мак'явеллі: "...державець, якщо він прагне зберегти владу, повинен бути вміня відступатися від добра і користуватися цим умінням залежно від потреби" [7, с. 345], тобто вміти вступати і на шлях зла, якщо це необхідно. Ідеї та політичний реалізм Мак'явеллі, витоки якого чітко окреслюються у потребах епохи, поділяли видатні політичні діячі й дипломати Середньовіччя та раннього Нового часу [16, с. 23-29].

За часів Мак'явеллі дипломати недовзі уславились своїм ошуканством. Вони мали бути знайомі з кодами, шифрами та невидимим чорнилом [3, с. 84-87, 114-125, 141-144]. А втім, розвиток постійної дипломатії становив важливий етап формування спільноти держав. У 1643-1648 рр., коли в Мюнстері та Останбрюку було скликано велику дипломатичну конференцію, щоб покласти край Тридцятилітній війні (1618-1648 рр.), вже зароджувалась "Європейська згода".

Саме тому відомості про зовнішню політику та дипломатію раннього Нового часу варто розцінювати не як

випадкові, не пов'язані між собою історичні факти, а як ознаки, що підтверджують інституціональні основи теорії дипломатії та усталеність нової дипломатичної практики на одному з етапів формування абсолютних держав у Європі, інституціоналізацію їх зовнішньої політики і дипломатії [9; 10].

Ця нова дипломатична практика виникла, обособлювалася та оформлювалася на тлі світового багатовікового дипломатичного досвіду, що стало передаватися від формації до формації, від держави до держави. Грань Середньовіччя та раннього Нового часу ознаменувалася появою на політичній арені нової та в подальшому провідної сили міждержавних відносин – постійної дипломатії. Середньовічна дипломатія Заходу, яку англійський історик Джон Чарльз Картер вірно класифікував як "оказійну" поступалася місцем тій дипломатії, якої вимагав відповідний соціально-економічний, політичний та правовий рівень розвитку держав Європи. Саме дипломатія раннього Нового часу цілком відповідає об'єктивним потребам історичного процесу.

Дипломати доби раннього Нового часу беззаперечно пов'язували кожен зовнішньополітичний крок своєї держави з міжнародними відносинами часу, навчилися враховувати позиційне розташування зовнішньополітичних сил і визначити місце своєї держави в цьому розташуванні. Вони здійснювали прелементарні переговори і готували проекти майбутніх угод, опанували посольський церемоніал, систему дипломатичних стереотипів. Проте, доки ще формувалися постійні дипломатичні кадри, глави держав багато в чому самотостю займалися зовнішньополітичною діяльністю та дипломатією [1; 2; 6].

Розвиток економічних зв'язків сприяв і урізноманітненню форм міжнародних контактів. Зовнішня політика і дипломатія провідних європейських держав далеко вже не обмежується суто міждержавними відносинами, головним чином, із державами-сусідами. Їх зовнішня політика поступово поширюється на всю Європу, тобто саме з кінця XV століття формується система міжнародних відносин і дипломатична практика зі своїми законами й правилами функціонування [9]. Гострота конфліктів в аналізованій період (перш за все події Італійських воєн (1494-1559 рр.)) вочевидь окреслювала необхідність взаємного обміну думками, діалогу між державами посередництвом постійної дипломатії. Під час Італійських воєн (1494-1559 рр.) боротьба велась одночасно на двох фронтах – воєнному й дипломатичному, і успіхи на кожному з них сприяли досягненню поставленої мети. Французькі й іспанські державці доби раннього Нового часу чудово розуміли вагомість зовнішньополітичного фактора і вірили в мистецтво дипломатії, чим обумовлювалася їх провідна позиція у цій сфері [3; 10; 18].

Уже наприкінці XV – початку XVI століття надто швидко поширення міжнародних зв'язків було відзначено переходом у Європі, перш за все – у Західній Європі, до сучасної системи організації посольської служби – постійним дипломатичним представництвом, було покладено початок процесу інституціоналізації зовнішньої політики і дипломатії кожної окремої держави та європейської зовнішньої політики в цілому.

Беззаперечно, саме Італія по праву вважається країною-фундатором постійної дипломатії. Так, першою республікою, яка заклала її основи, була Венеція. З метою запобігання неочікуваних політичних конфліктів і несподіванок, вона повсемірно у всіх державах, в яких можливо було очікувати небезпеку, утверджує своїх послів, яким доручалося спостерігати, попереджувати і, по можливості, запобігати небезпеці. Відповідно, Венеція й у себе приймала послів інших держав. Венеціанська дипломатія надовго залишалася найкраще

поінформованою та найбільш спритною [13, р. 76]. З 1480 року майже на всьому Апеннінському півострові стало звичною практикою повсемісне використовування посольств. Італія стала достеменною, справжньою школою європейської дипломатії.

Перші спроби теоретичного обґрунтування постійної дипломатії та її форм здійснив відомий італійський політичний мислитель і публіцист того часу – Нікколо Мак'явеллі [8, с. 141-149]. Саме за його оцінкою, дипломатія вважалася війною на іншій території, а звичною зброєю – неправда й лукавство. Посли обов'язково мали добре знати історію. Історія, згідно з тлумаченням сучасника Н.Мак'явеллі – Філіпа де Коміна – це "пані усіх шахрайств, одурювань і віроломств" [15, р. 140].

А Нікколо Мак'явеллі повчав до цього ж, що дипломат спочатку повинен виявити себе як із найкращого боку – "хорошою людиною", лояльним і відвертим, щоб опісля добиватися хитрощами довіри у своїх співрозмовників і вміти краще ошукувати в сприятливий момент.

Але слід зазначити, що не всім італійським республікам і монархіям судилося розвивати та вдосконалювати цей процес. Після початку Італійських воєн чільна позиція переходить до Франції й Іспанії. Ці дві держави зіграли одну з найважливіших ролей у міжнародних відносинах кінця XV – першої половини XVI століття, адже саме франко-іспанські відносини були визначальними на рубежі Середньовіччя і ранньої Нової історії. Суперництво Франції й Іспанії, яке знайшло свій прояв в Італійських війнах, було тією віссю, навколо якої формувалася система європейських держав та їх взаємовідносини.

У той же час французький дипломат Ф. де Комін закликав до мирного співіснування двох провідних держав Європи – Франції й Іспанії – висувуючи ідею єднання двох великих держав і жалкував, що ці дві держави на сьогодні "не мають співчуття одне до одного" [5, с. 377].

У Франції вже наприкінці XV – початку XVI століття починають утверджуватися форми й методи дипломатії Нового часу. В Іспанії цей процес дещо стримувався, що можливо пояснювалося, на думку автора, певною системою поглядів (дещо консервативного до процесів інституціоналізації) її владарів-державців, які побоювалися створення постійної дипломатичної служби в Іспанії, як свого часу вони з пересторогою відносилися і до поширення та інституціоналізації юриспруденції. Так, наприклад, Мішель-Еквем де Монтень зазначає: "Король Фердинанд, надсилаючи колоністів в Індію, мудро передбачив, щоб серед них не було вчених законників, висловлюючи побоювання про те, що у Новому Світі розплетяться суди, адже саме юриспруденція як наука природно породжує суперечки й розбіжності у поглядах. Король, як у свій час і Платон, убачав, що будь-яка країна лише потерпає від юристів та медиків...". Цілком ймовірно, що аналогічна точка зору поширювалася і на дипломатів, які мали багато спільного з юристами. Але цей стан був не надто тривалим. Іспанія, сприйнявши вочевидь позитивний досвід Франції у формуванні дипломатичної служби, розпочала цю справу й у себе, усвідомивши необхідність і доцільність існування постійної дипломатії.

Філіп де Комін відзначає: "Два могутніх владарів-державці, якщо вони мають бажання жити в злагоді, не повинні часто бачити одне одного, а спілкуватися їм належить посередництвом досвідчених і мудрих осіб, які будуть проводити переговори і залагоджувати суперечки" [5, с. 43]. Інформація про внутрішнє становище в інших державах та їх зовнішньополітичні плани незвично розширилась. Можливість співставлення відомостей, які надходили від послів із різних держав, розвивала вміння дипломатів критично розбиратися в інформації та сприяла розширенню їх світогляду.

Отже, шлях до нового не проходив по прямій висхідній лінії, а навпаки, при збереженні загальної схоластичної орієнтації, у ньому перепліталися елементи старого і нового способів мислення, старі і нові ментальні установки, траплялися і компроміси, але при цьому нове мислення вимагало свого прояву, і, насамперед, у питанні влади: що таке "влада" у новому світосприйнятті і реальне місце владаря-державця у цьому новому суспільстві, у період політичної інституціоналізації.

Західноєвропейські владарі-державці доби раннього Нового часу (Карл VIII, Людовік XII, Ізабелла Кастильська, Фердинанд Арагонський та ін.) були державцями-реформаторами як за способом мислення, так і за переконаннями. Саме їх державна діяльність внесла суттєві і яскраво виражені зміни в процеси державотворення Західної Європи, у процеси політичної інституціоналізації, у методи ведення війн і організацію дипломатичних служб на постійних засадах, у розвиток догвірних основ співіснування держав, що складають європейську систему держав [11; 12].

Владарі-державці на рубежі двох епох персоніфікували в собі певний окреслений соціальний тип менталітету доби ранньої Нової історії, тим самим просунулися далеко вперед від ще реально існуючих у суспільстві, через що багато в чому не були зрозумілі і не цілком вірно оцінені їх сучасниками. І з повною впевненістю можна відзначити, що владарі-державці західноєвропейських країн були державцями-політиками, яких сама історія поставила до керма європейської політики в початковий період формування європейської системи держав на рубежі Середньовіччя і раннього Нового часу. З них починається відлік нових подій і великих змін у міжнародному житті Європи наприкінці XV – першій половині XVI століття.

Пояснення подій і фактів у контексті світорозуміння минулих поколінь відкриває нові шляхи до пізнання суспільства епохи доби Нової історії й розуміння протистояння політичної теорії та дипломатичної практики. Спроба побудувати узагальнену модель політико-правової думки початку перехідної епохи, звичайно, не є вичерпною і остаточною. Практично усі вищезгадані підходи тією чи іншою мірою наближають нас до розкриття й розуміння своєрідності поглядів на владу, право, державу, внутрішню й зовнішню політику держави, дипломатію, процеси їх інституціоналізації, а, відповідно, допомагають також скласти уявлення про людей тогочасної епохи та світогляд.

Отже, доба раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) – це період процесу інституціоналізації зовнішньої політики і дипломатії, ери постійних посольств, постійної дипломатії та інституціоналізації дипломатичних служб провідних держав Європи, етап розвитку й удосконалення дипломатичної практики і моделей дипломатії досвідом багатьох держав і народів, і, безперечно, що в центрі цієї практики споконвічно стояли питання війни й миру. Першими війнами доби раннього Нового часу стали Італійські війни (1494-1559 pp.). Саме в цей історичний період відбувається генезис інституціональних процесів нової зовнішньої політики і дипломатії, які, у подальшому, знайдуть своє виявлення в інституціоналізації дипломатичних служб держав Європи протягом доби раннього Нового і Нового часу.

Список використаних джерел

1. Властные институты и должности в Европе в Средние века и раннее Новое время: Монография / Отв. ред. Т.П. Гусарова. – М., 2011.
2. Двор монарха в средневековой Европе: явления, модель, среда / Под ред. Н.А. Хачатурян. – М.-СПб., 2001. – Вып.1.
3. Ивонин Ю.Е. У истоков европейской дипломатии нового времени. – Минск, 1984.

4. Кальер Ф. О способах ведения переговоров с государями: Пер. с фр. – М., 2000.
5. Коммин Ф. де. Мемуары. – М., 1987.
6. Королевский двор в политической культуре средневековой Европы: Теория. Символика. Церемониал / Отв. ред. Н.А. Хачатурян. – М., 2004.
7. Макиавелли Н. Государь // Макиавелли Н. Избранные сочинения. – М., 1982.
8. Циватый В.Г. Дипломатический инструментарий Н.Макиавелли и институционализация дипломатической деятельности западноевропейских государств раннего Нового времени // Перечитывая Макиавелли: у истоков современной науки. Идеи и политическая практика через века и страны. Материалы международной научно-практической конференции (26-27 сентября 2012 года). – Москва, 2012. – С. 141-151.
9. Циватый В.Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 268-274.

10. A diplomacia na historia de Portugal: actas do coloquio Lisboa, 1990-1991; Carpentier J., Lebrun F. (ed.) Histoire de la Méditerranée. – Paris: Seuil, 2001.
11. Dumont J. Corps universelle diplomatique du droit des gens. – Amsterdam, 1726. – T. 3. – Pt. 2.
12. Flassan G. Historie générale et raisonnée de la diplomatie française, ou de la politique de la France, depuis la fondation de la Monarchie, jusqu'à la fin du règne de Louis XVI. – Paris, 1811. – T. 1.
13. Histoire de la France (La France de la Renaissance 1450-1550) / Dir.: R. Philippe. – T. 7. – Paris, 1971.
14. Livet G. L' équilibre européen de la fin du XVe à la fin du XVIIIe siècle. – P., 1976.
15. Mousnier R. Le XVIe et XVIIe siècle. – P., 1965. – T. 4.
16. Namer E. Machiavel. – P., 1961.
17. Pigman Geoffrey Allen. Contemporary Diplomacy. – Washington, 2010.
18. Suárez Fernández I. Política internacional de Isabel la Católica. Estudio y documentos. – T. 4. (1494-1496). – Madrid, 1989.

Надійшла до редколегії 29.01.13

В. Циватый, канд. ист. наук, доц.
Дипломатическая академия при МВД Украины, Киев

ДИПЛОМАТИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ РАННЕГО НОВОГО ВРЕМЕНИ (XVI-XVIII ВВ.): ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье анализируется внешняя политика и дипломатия европейских государств раннего Нового времени (XVI-XVIII веков). Особое внимание уделяется институциональному развитию дипломатических служб и моделям дипломатии основных государств Европы. Определены направления развития теории и практики дипломатии XVI-XVIII веков.

Ключевые слова: Европа, новое время, внешняя политика, дипломатия.

V. Tsviatyi, Ph.D (History)
Diplomatic Academy of Ukraine, Kyiv

DIPLOMACY OF EUROPEAN STATES OF EARLY MODERN TIME (XVI-XVIII CENTURIES): INSTITUTIONAL ASPECT

The article deals with the analysis of the foreign policy and diplomacy of the European states of the early Modern time (XVI-XVIII centuries). Particular attention is given to the institutional development of diplomatic services and models of diplomacy of the main European states. The directions of the theoretical and practical development of diplomacy of the XVI-XVIII centuries are defined.

Key words: Europe, Modern time, foreign policy, diplomacy.

УДК 327:341

О. Шаповалова, канд. політ. наук
Дипломатична академія при МЗС України, Київ

НОРМАТИВНИЙ ВИМІР СТРУКТУРИ ПОСТБІПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ АКТОРІВ

У постбіполярній системі структурне значення нормативного виміру суттєво посилюється, але він зазнає впливу ряду викликів, що походять від дистрибутивної динаміки системи. Це призводить до підвищення ролі нормативних факторів у поведінці держав при загальній тенденції до розбалансування існуючої нормативної структури.

Ключові слова: постбіполярна система, нормативний вимір.

Перехід до постбіполярності відбувся внаслідок радикальних зрушень у дистрибутивному та реляційному вимірах системної структури, тоді як нормативний та інституційний її виміри не зазнали докорінних змін. Нормативна структура міжнародної системи, вироблена в умовах біполярної конфронтації, відіграла центральну роль в ході завершення "холодної війни", адже саме звернення до універсальних цінностей замість ідеологічних догм дозволило перевести взаємодію між протилежними блоками у русло співпраці [1]. Механізми нормативного регулювання виступили засобами стримування негативних ефектів анархічності міжнародних відносин, чим уможливили зміну системної будови без тотальної її фрустрації.

З цієї причини діюча нормативна структура не тільки не була демонтована внаслідок зникнення силової конфігурації, в рамках якої вона утворилась, а навпаки, постала в якості фундаменту нового світового порядку і джерела легітимності зовнішньополітичних стратегій держав. На нормативний вимір були покладені базові функції із стабілізації міжнародної системи, доступ до нормативних механізмів перетворився на один з основ-

них критеріїв статусної диференціації акторів, а нормативне регулювання набуло якостей головного засобу управління політичними процесами в системі.

Однак, подібне посилення структурного значення зумовило й низку викликів для нормативної організації постбіполярної системи. Насамперед це пов'язано із зростанням взаємозв'язку між нормативним та дистрибутивним вимірами системної структури, що вилилось у проєкцію протиріч стосовно конфігурації системи на її нормативну структуру та перенесення статусної конкуренції акторів у нормативну площину. Це задало дві протилежні тенденції: з одного боку, розширення нормативного контексту заради зміцнення діючого асиметричного силового балансу, а з іншого, утримання успадкованого з біполярних часів нормативного ладу у незмінному вигляді заради недопущення формального утвердження монополярної будови міжнародної системи.

Іншим викликом діючому нормативному порядку в умовах постбіполярності стала активізація транснаціональних процесів та зростання ролі недержавних акторів у світовій політиці. Будучи заснованою на приматі державного суверенітету та спрямованою на його під-